

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/83/72/94

GOSPODAROWANIE BUDŻETEM DOMOWYM

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Gospodarowanie budżetem domowym¹ jest szczególnie trudne, gdy kondycja finansowa gospodarstwa domowego jest zła, żyje się z dnia na dzień, bez poczucia bezpieczeństwa finansowego i zabezpieczenia na przyszłość. Ciekawe, jak w tej sytuacji Polacy radzą sobie z zaspokojeniem potrzeb materialnych rodziny.

Struktura budżetu domowego

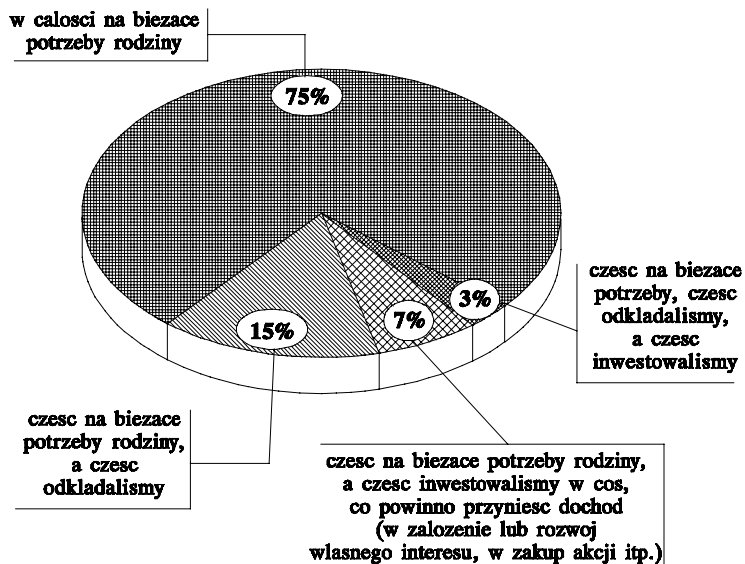
Sposób gospodarowania zasobami finansowymi i struktura konsumpcji zależą przede wszystkim od ogólnej kondycji materialnej gospodarstwa domowego. W sytuacji, kiedy 60% badanych deklaruje dochody niższe od przeciętnych, 84% uważa, że osiąga dochody za niskie w stosunku do potrzeb, a 52% respondentów ocenia poziom życia swój i swojej rodziny jako biedny lub skromny², nie zaskakuje fakt, że 75% ankietowanych przeznaczają wszystkie pieniądze na bieżące potrzeby. Jedynie 15% Polaków twierdzi, że część pieniędzy odkłada, a dalsze 7% przeznaczają część swoich dochodów na inwestycje.

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (48) zrealizowano w dniach 14-18 kwietnia '94 na 1207-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS "Kondycja finansowa gospodarstw domowych", maj '94.

RYS. 1

NA CO WYDAWANO PIENIĄDZE W PANA (I) GOSPODARSTWIE DOMOWYM
W CIĄGU OSTATNIEGO PÓŁROCZA? CZY:

Struktura gospodarowania pieniędzmi ma bezpośredni związek z dochodami. Wyłącznie na bieżące potrzeby wydaje pieniądze 92% gospodarstw znajdujących się w złej sytuacji materialnej i 25% gospodarstw oceniających własną kondycję materialną jako dobrą. Nie odkłada ani nie inwestuje pieniędzy 86% respondentów, osiągających najniższe dochody (poniżej 750 tys. zł na osobę w rodzinie) i ponad połowa mających dochody najwyższe (2250 tys. zł i powyżej). Jediną kategorią społeczną, która w zdecydowanej większości więcej odkłada i inwestuje niż wydaje na bieżące cele, są prywatni przedsiębiorcy. Co piąty rolnik również deklaruje inwestowanie pieniędzy. W relatywnie dobrej sytuacji finansowej znajduje się kadra kierownicza i inteligencja: 45% tej grupy badanych twierdzi, że w ostatnim półroczu odkładało lub inwestowało pieniądze.

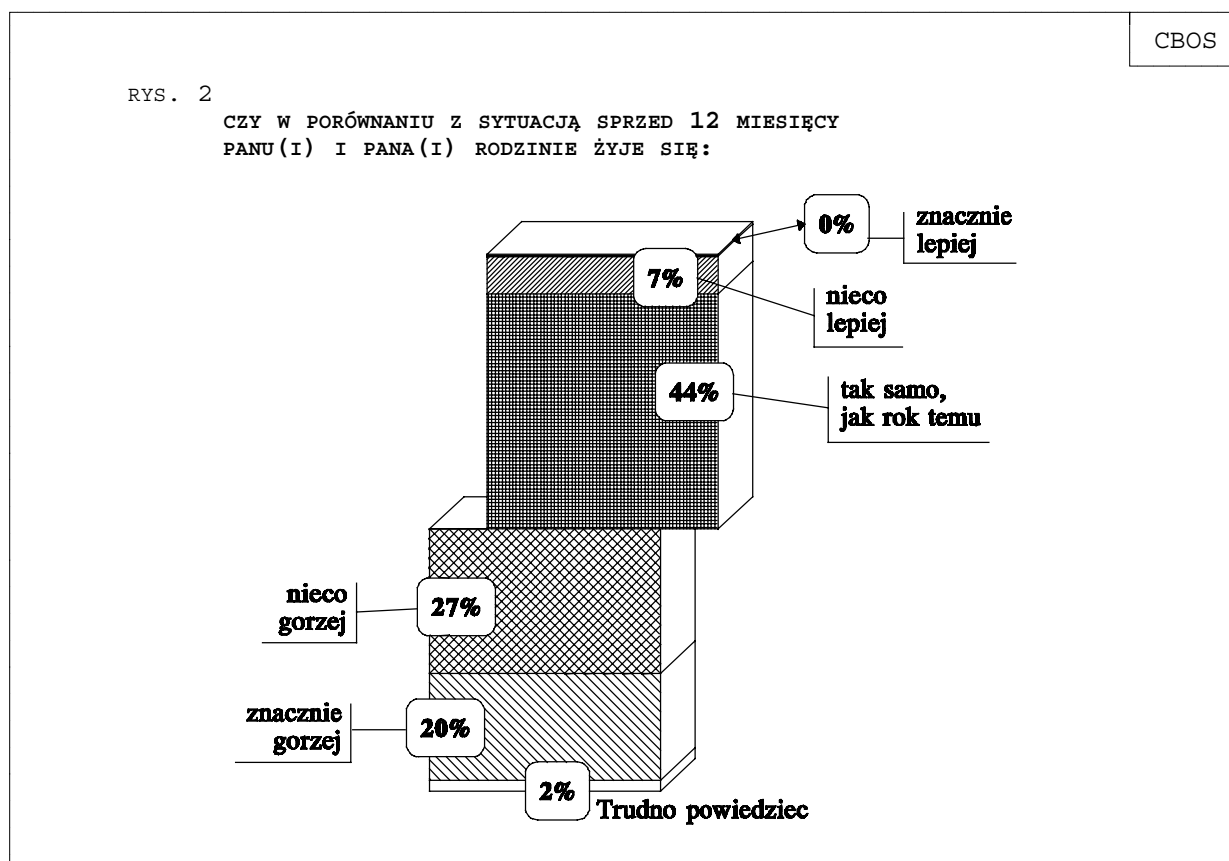
Tabela 1. Sposób gospodarowania pieniędzmi według kategorii społeczno-zawodowych
w procentach

NA CO WYDAWANO PIENIĄDZE W PANA(I) GOSPODARSTWIE DOMOWYM W CIĄGU OSTATNIEGO PÓŁROCZA? CZY:				
	1	2	3	4
1) w całości na bieżące potrzeby rodziny,				
2) część na bieżące potrzeby rodziny, a część odkładaliśmy,				
3) część na bieżące potrzeby rodziny, a część inwestowaliśmy w coś, co powinno przynieść dochód (w założenie lub rozwój własnego interesu, w zakup akcji itp.)				
4) część na bieżące potrzeby, część odkładaliśmy, a część inwestowaliśmy				
- kadra kierownicza, inteligencja	55	33	7	4
- pracownicy umysłowi niższego szczebla	74	17	2	5
- pracownicy fizyczno-umysłowi	77	7	11	5
- robotnicy wykwalifikowani	83	12	4	1
- robotnicy niewykwalifikowani	85	10	0	1
- rolnicy	69	9	18	2
- prywatni przedsiębiorcy	24	34	35	7
Bierni zawodowo:				
- renciści i emeryci	81	14	3	1
- uczniowie i studenci	63	15	14	5
- bezrobotni	81	9	6	4
- gospodynie domowe i inni	70	20	4	4

W zdecydowanej większości gospodarstw robotniczych, rencistów i emerytów oraz bezrobotnych gospodarowanie pieniędzmi ogranicza się do zaspokojenia bieżących potrzeb rodziny. Na podstawie różnych informacji na temat sytuacji materialnej polskich rodzin można zaryzykować tezę, że brak pieniędzy i ogólnie zła kondycja finansowa to bariery w prowadzeniu racjonalnej i perspektywicznej gospodarki zasobami rodziny. Tylko nieliczni (wyłączając prywatnych przedsiębiorców i rolników ze względu na specyfikę ich zawodów) przeznaczają część swego dochodu na inwestycje (akcje, własny interes), licząc, że przyniosą one dodatkowe pieniądze. Powszechniejszą formą gospodarowania budżetem domowym jest odkładanie pieniędzy. Jednocześnie 44% badanych deklaruje, że musi oszczędzać na poważniejsze zakupy. Oznacza to, że w tych rodzinach oszczędzanie jest racjonalną i planową metodą zaspokojenia bieżących potrzeb.

Deprywacja potrzeb

Niewielu respondentów ocenia, że w porównaniu z sytuacją sprzed roku żyje im się lepiej. Największy odsetek badanych deklaruje pogorszenie sytuacji, a 44 % nie odczuło żadnych zmian w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Największą grupę stanowią respondenci, których sytuacja życiowa jest stabilna, a poziom życia ten sam, co przed rokiem. Niewielu deklaruje poprawę własnej sytuacji w porównaniu z okresem sprzed roku. Co ciekawe, nieco lepiej żyje się obecnie przedstawicielom różnych grup społeczno-zawodowych, których sytuacja materialna jest zróżnicowana (por. aneks). Znalazły się w tej grupie osoby o najniższych dochodach na osobę w rodzinie, oceniające swoją sytuację materialną jako złą oraz bezrobotni. Tak więc ocena poprawy sytuacji rodziny jest relatywna i nawet trudna obecnie kondycja finansowa gospodarstwa domowego może być oceniana jako lepsza niż przed rokiem.

Znacznie więcej osób w porównaniu z rokiem ubiegłym deklaruje pogorszenie sytuacji życiowej. Nieco gorzej żyje się przede wszystkim mieszkańcom małych i średnich miast (20-500 tys. ludności), pracownikom umysłowym niższego szczebla (39%), pracownikom fizyczno-umysłowym (35%) i robotnikom wykwalifikowanym (36%). W znacznie gorszej sytuacji życiowej znaleźli się przede wszystkim robotnicy niewykwalifikowani (29%), rolnicy (25%) oraz bezrobotni (38%). Wśród deklarujących znaczne pogorszenie obecnej sytuacji życiowej 40% stanowią ankietowani o najniższych dochodach na osobę. W rodzinie co czwartego respondenta dochód na osobę wynosi 750-1249 tys. zł, w rodzinie co szóstego - 1250-1749 tys. zł, 15% badanych ma na utrzymanie jednej osoby 1750-2249 tys. zł, a 8% ankietowanych - powyżej 2250 tys. zł.

Największą stabilizację życiową deklarują: kadra kierownicza i inteligencja oraz prywatni przedsiębiorcy. Te dwie grupy społeczne mają również największy udział wśród tych, którzy odczuwają poprawę sytuacji (najmniejszy ich odsetek doświadczył pogorszenia warunków życia w ostatnim roku).

Tych, którzy deklarowali zmianę sytuacji swojej rodziny, zapytano, na co przede wszystkim musieli ograniczyć swoje wydatki, z jakich zrezygnowali całkowicie, ewentualnie, na co przeznaczyci zwiększone dochody.

Tabela 2

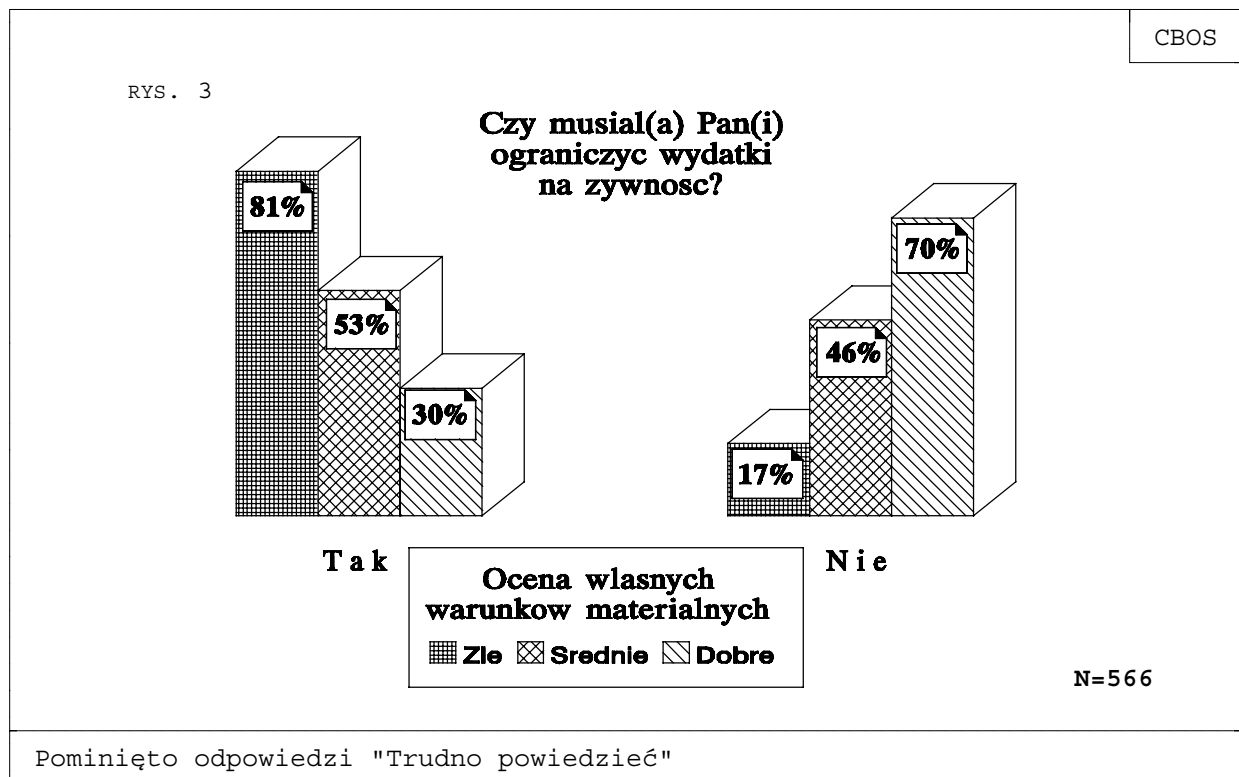
w procentach

JEŚLI SYTUACJA PANA (I) RODZINY POGORSZYŁA SIĘ, TO NA CO PRZEDZ WSZYSTKIM MUSIAŁ PAN (I) OGRANICZYĆ WYDATKI LUB Z CZEGO ZREZYGNOWAĆ?			
Czy musiał Pan(i) ograniczyć wydatki na:	Nie ograniczyły(a)m wydatków	Ograniczyły(a)m wydatki	Zrezygnowały(a)m z wydatków
- żywność	29	69	0
- ubranie, obuwie	3	66	31
- higienę (środki czystości, kosmetyki)	40	54	6
- gazety, czasopisma	17	53	29
- zdrowie (leki, profilaktyka)	42	48	6
- poprawę warunków mieszkaniowych (naprawy, remonty)	8	37	54
- rozrywkę, życie towarzyskie	5	37	58
- książki	9	34	55
- wyposażenie w dobra trwałe (meble, sprzęty)	3	25	71
- kulturę (kino, teatr)	3	25	70
- urlop, wypoczynek (własny, dzieci)	5	24	68
- oszczędności	2	21	76
- inwestycje	2	17	80
Pominięto odpowiedzi "Trudno powiedzieć"			N=566

Wszyscy, którzy deklarują pogorszenie położenia rodziny w ostatnich miesiącach, ograniczają wydatki, niezależnie od statusu społecznego, wysokości dochodów i sytuacji materialnej rodziny. Zaskakująco duża grupa osób twierdzi, że ogranicza wydatki na żywność³. Są to przede wszystkim rodziny najbiedniejsze, o najniższych dochodach (78%), rodziny

³ Z badań Instytutu Rozwoju Gospodarczego wynika, że w I kwartale '94 została zahamowana obserwowana od ponad roku tendencja stale pogarszającego się poziomu odżywiania członków gospodarstw domowych. W porównaniu z kwietniem '93: 68% gospodarstw zadeklarowało stabilizację poziomu odżywiania, 2,5% - poprawę, a 36% - pogorszenie. "Kondycja gospodarstw domowych" SGH, IRG, Biuletyn nr 6, I kwartał '94.

robotników (70%) i bezrobotnych (88%). Związek między oceną własnej sytuacji materialnej a obniżeniem standardu żywienia jest bardzo wyraźny.

Wśród wydatków, które nie podlegały ograniczeniom, na pierwszych miejscach znalazły się: zdrowie, higiena i żywność. Do osób, które deklarowały zmianę warunków życia rodziny na gorsze i jednocześnie utrzymały na tym samym poziomie wydatki na żywność, należą przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (63%), a więc grupy społecznej, która - mimo pogorszenia sytuacji materialnej - relatywnie ciągle jest w najlepszej kondycji finansowej. Wydatki na żywność ogranicza się prawdopodobnie wtedy, kiedy już nie ma żadnych innych rezerw i możliwości.

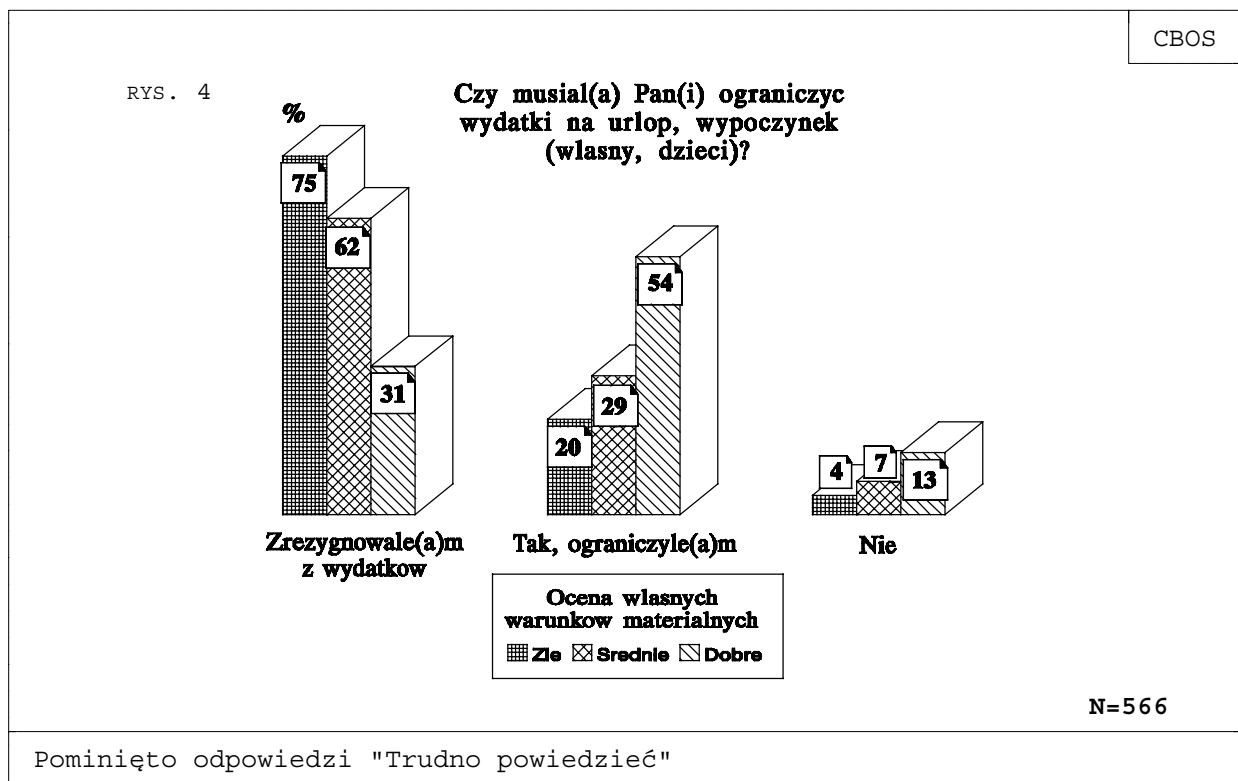
Respondenci rezygnowali głównie z zakupów wszelkiego rodzaju dóbr trwałych, sprzętów, mebli, inwestycji, oszczędności, poprawy warunków mieszkaniowych.

Ponad dwie trzecie badanych deklarujących pogorszenie sytuacji swojej rodziny rezygnowało z urlopu lub wakacyjnego wyjazdu dzieci, 70% ograniczyło przede wszystkim wydatki na kulturę. Ponad połowa nie kupuje książek, a co trzecia rodzina - ubrania. Tylko 3%

rodzin utrzymało wydatki na ubranie na nie zmienionym poziomie. Pozostałe dwie trzecie rodzin deklaruje ograniczenie wydatków na ten cel. Ograniczenia wprowadziły przede wszystkim rodziny mające dobrą kondycję finansową i najwyższe dochody, pozostałe zaś deklarowały rezygnację z zakupów.

Wydatki na kulturę, zakup książek i czasopism były wyraźnie chronione przede wszystkim przez osoby z wyższym wykształceniem; kadre kierowniczą i inteligencję. Te kategorie respondentów w największym stopniu utrzymały bez zmian poziom tego rodzaju wydatków oraz w najmniejszym stopniu rezygnowały z nich całkowicie.

Wydatki na urlop i wypoczynek ograniczyła ponad połowa tych, którzy mimo pogorszenia warunków ciągle uważają swoją sytuację materialną za dobrą, a jedna trzecia z nich rezygnowała z wydatków na ten cel. Z wyjazdu na urlop lub wypoczynek wakacyjny dzieci rezygnowało całkowicie 75% osób deklarujących złą sytuacją materialną i 82% badanych mających najniższe dochody na osobę w rodzinie⁴.

⁴ Wyniki te są zbieżne z wynikami badań rodzin z dziećmi, przeprowadzonych przez Szkołę Główną Handlową. Według danych SGH, w 81% domów nie wydawano pieniędzy - bo ich nie było - na wypoczynek, dla 30% za drogie były lekarstwa, w ponad 60% domów nie kupowano książek, sytuacja materialna co czwartej rodziny była zła lub bardzo zła. *Biedniejące rodziny*, "Rzeczpospolita" nr 87 z 14 kwietnia '94.

Podsumowując można stwierdzić, że w każdym przypadku dochody w zasadniczy sposób warunkują skalę i hierarchię ograniczeń w wydatkowaniu pieniędzy.

◆ Wydatki na zdrowie, higienę i żywność podlegają ochronie: w największym stopniu nie uległy ograniczeniom i w najmniejszym stopniu rezygnowano z nich całkowicie.

◆ Rezygnowano przede wszystkim z oszczędzania, inwestowania, napraw i remontów oraz wydatków na kulturę. Trzeba jednak podkreślić, że 50% badanych deklaruje brak jakichkolwiek oszczędności, 79% nie ma książeczek oszczędnościowych. Dowodzi to całkowitego braku możliwości inwestowania lub oszczędzania.

◆ Pogorszenie sytuacji materialnej częściej powoduje rezygnację niż ograniczenie wydatków na kulturę, rozrywkę, książki i wypoczynek. Wyjątek stanowią wydatki na gazety i czasopisma, które częściej podlegają ograniczeniom niż całkowitej redukcji.

Reakcje na poprawę sytuacji materialnej

Poprawę sytuacji materialnej w ciągu ostatnich 12 miesięcy zadeklarowało 7% respondentów, co w liczbach bezwzględnych oznacza 88 osób. Z powodu małej liczebności tej grupy można sformułować tylko ogólne wnioski dotyczące reakcji badanych na poprawę sytuacji materialnej:

◆ ankietowani przeznaczali dodatkowe fundusze w pierwszej kolejności na poprawę warunków mieszkaniowych (58%) i wyposażenie mieszkania w dobra trwałego użytku (50%), a następnie na ochronę zdrowia (50%), higienę (52%) i żywność (50%);

◆ najmniej osób zwiększyło wydatki na kulturę (22%) i życie towarzyskie, rozrywkę (25%). Rolnicy, prywatni przedsiębiorcy, bezrobotni i gospodynie domowe w ogóle nie zwiększyli wydatków na kulturę;

◆ 35% tych, którzy deklarowali poprawę warunków życia, zareagowało na ten fakt zwiększeniem oszczędności, a 30% zwiększyło wydatki na inwestycje. Tak postąpili wszyscy prywatni przedsiębiorcy i ponad połowa oceniających swoje warunki materialne jako dobre.

Reakcje na brak pieniędzy

Z odpowiedzi na pytania o sposób gospodarowania pieniędzmi wynika, że większość społeczeństwa ogranicza wydatki na różne cele lub rezygnuje z nich całkowicie. Ciekawe, jak radzą sobie rodziny w przypadku braku pieniędzy, w jaki sposób próbują temu zapobiec.

Tabela 3

w procentach

CZY W POPRZEDNIM MIESIĄCU, TZN. W MARCU, PANA (I) GOSPODARSTWO DOMOWE BYŁO ZMUSZONE, CZY TEŻ NIE, ZE WZGLĘDU NA SYTUACJĘ FINANSOWĄ:	Odsetek odpowiedzi pozytywnych według terminów badań		
	maj '93	listopad '93	kwiecień '94
- starać się jak najmniej wydawać, ograniczać wydatki	74	73	85
- podejmować dodatkowe prace zarobkowe	12	18	19
- sięgać do oszczędności gotówkowych	17	17	17
- zaciągać pożyczkę	21	20	20
- zwracać się o pomoc do różnych instytucji	9	9	9
- prosić o pomoc rodzinę, krewnych	24	23	22
- rezygnować z wydatków na niektóre cele	59	52	82

Porównując aktualne wyniki badań z tymi sprzed roku, można wnioskować dalsze "zaciskanie pasa" w zdecydowanej większości gospodarstw domowych. Więcej gospodarstw niż przed rokiem ogranicza wydatki na różne cele i znacznie więcej rezygnuje z nich całkowicie. Można zauważyć, że w listopadzie '93 nastąpiło zahamowanie ograniczeń, które teraz nasiliły się zarówno w porównaniu z majem, jak i - jeszcze bardziej - listopadem '93. Odsetek rodzin sięgających po własne oszczędności i korzystających z pomocy różnych instytucji utrzymał się na tym samym poziomie. Na podkreślenie zasługuje wzrost odsetka badanych przyjmujących postawę aktywną w szukaniu dróg wyjścia z trudnej sytuacji finansowej. Liczba dorabiających najbardziej wzrosła między majem a listopadem '93 i obecnie nadal rośnie. Nie wiadomo jednak, czy jest to sygnał zmiany postaw czy też zmieniły się możliwości na rynku pracy.

Dodatkowe prace zarobkowe najczęściej podejmują osoby w wieku 35-44 lata, częściej mieszkańcy dużych miast, respondenci o najniższych dochodach, negatywnie oceniający własną sytuację materialną. Częściej niż co trzeci badany podejmujący dodatkowe prace zarobkowe był bezrobotny, a 31% dorabiających stanowili respondenci z wyższym wykształceniem. Tak więc wśród dorabiających w marcu '94 szczególnie aktywną postawę przyjęli najbiedniejsi i relatywnie najzamożniejsi.

Do oszczędności gotówkowych sięgają najczęściej osoby zamożne, o najwyższych dochodach, wysoko oceniające własne warunki materialne.

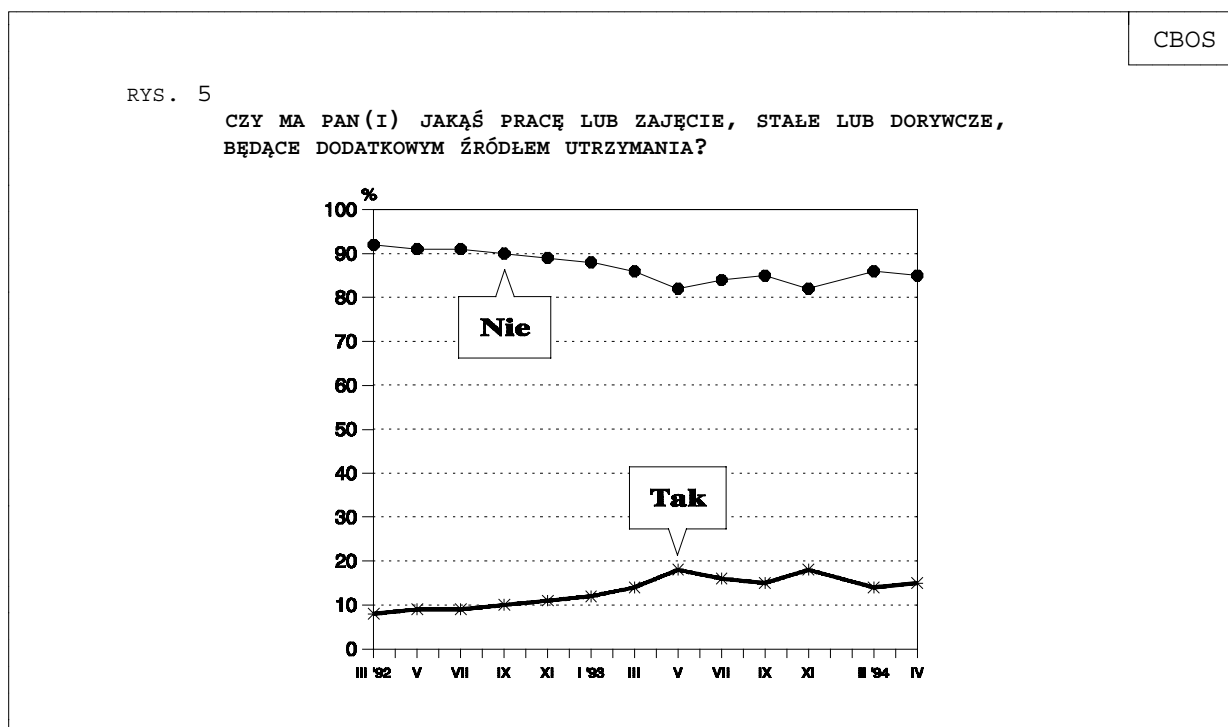
O pomoc do różnego rodzaju instytucji zwracało się 9% badanych. Co trzeci z nich był bezrobotny. Poza tym najczęściej z tej formy pomocy korzystali najubożsi, osoby o najniższych dochodach, mający złe warunki materialne i niskie kwalifikacje zawodowe (wykształcenie podstawowe, robotnicy niewykwalifikowani, rolnicy).

Znacznie częściej niż z pomocy instytucji, gospodarstwa domowe proszą o pomoc rodzinę i krewnych, chociaż w kolejnych terminach badań tendencja ta słabnie. Najczęściej z tej formy pomocy korzystają bezrobotni i osoby o najniższych dochodach.

Najpowszechniejszymi sposobami radzenia sobie z trudnościami finansowymi są ograniczenia wydatków lub całkowita rezygnacja z różnego rodzaju przedsięwzięć.

Z analizy sposobów radzenia sobie z brakiem pieniędzy wynika, że 19% respondentów podejmowało w marcu '94 dodatkowe prace zarobkowe. Stale dorabia 4% ankietowanych, a 11% ma od czasu do czasu różne zajęcia będące źródłem dodatkowych zarobków. Dodatkowe prace zarobkowe częściej podejmują mężczyźni niż kobiety. Dorabiający stale, w ciągu całego roku, to przede wszystkim osoby z wyższym wykształceniem, mające relatywnie dobrą sytuację materialną. Natomiast wśród dorabiających tylko od czasu do czasu najaktywniejsi są: mężczyźni, mieszkańcy wielkich miast (14%) i wsi (12%); bezrobotni (28%). Wśród zawodowo czynnych najczęściej podejmuje pracę dorywczą kadra kierownicza i inteligencja, która jednocześnie w największym stopniu ma zapewnione stałe dodatkowe zarobki. Można więc powiedzieć, że osoby o wysokich kwalifikacjach zawodowych i mieszkańcy wielkich miast częściej niż inni podejmują stałą pracę dodatkową, a mieszkańcy wsi i mniejszych ośrodków miejskich oraz robotnicy i bezrobotni częściej dorabiają od czasu do czasu.

Podejmowanie dodatkowej pracy zarobkowej może być traktowane jako wskaźnik aktywności ekonomicznej Polaków. Z badań CBOS⁵ wynika, że od marca '92 do maja '93 stale wzrastał odsetek osób pracujących dodatkowo. Od lipca '93 do chwili obecnej obserwuje się wahania w podejmowaniu dodatkowej pracy. Może to wynikać nie tyle ze spadku aktywności ekonomicznej Polaków, ile z trudności na rynku pracy.

Polacy nie są zbyt aktywni ekonomicznie. Trzeba jednak zaznaczyć, że dane te, podobnie jak wszystkie inne deklaracje dotyczące zarobków i dochodów, należy traktować ostrożnie i liczyć się z możliwością zaniżania ich przez badanych. Wskazuje na to zestawienie odpowiedzi na dwa różne pytania w tym samym badaniu: o pracę dodatkową w ogóle i o pracę dodatkową w miesiącu poprzedzającym badanie. W pytaniu o aktywność ekonomiczną jako reakcję na brak pieniędzy uzyskaliśmy wyższy wskaźnik, niż kiedy pytaliśmy o pracę dodatkową jako dodatkowe źródło dochodów.

⁵ Badania CBOS "Aktualne problemy i wydarzenia" z okresu styczeń '92 - listopad '93.

Reakcje na podwyżki

W kwietniu '94 nastąpiły kolejne, zapowiadane już wcześniej, podwyżki cen ciepłej i zimnej wody, centralnego ogrzewania i energii elektrycznej. Rosną opłaty za czynsz i świadczenia komunalne. Dla wielu gospodarstw te stałe opłaty są dużym obciążeniem. Z sondażu wynika, że jedna czwarta badanych ma trudności w uiszczaniu opłat za mieszkanie, gaz i elektryczność. Stosunkowo najmniej trudności sprawiają opłaty za telefon (deklaruje je 4% badanych), ale ten problem dotyczy tylko jednej trzeciej społeczeństwa (31% respondentów ma telefon). Znacznie większy odsetek ankietowanych ma problemy z zapłaceniem czynszu i innych opłat za mieszkanie lub dom: 7% gospodarstw odczuwa permanentnie brak środków finansowych na ten cel, a dalsze 17% deklaruje, że miewa takie trudności. Z zapłaceniem rachunków za gaz i elektryczność ma często problemy 6% gospodarstw, a 19% - czasami.

Tabela 4

w procentach

Wysokość dochodu na osobę w rodzinie	Czy w ciągu ostatniego roku miał(a) Pan(i) jakieś trudności w uiszczaniu opłat za: mieszkanie (dom)		
	Nigdy	Czasem	Często
Poniżej 750 tys.	61	23	16
750-1249 tys.	67	21	12
1250-1749 tys.	75	20	5
1750-2249 tys.	81	16	3
2250 tys. i powyżej	90	9	1

	gaz, elektryczność		
Poniżej 750 tys.	51	32	17
750-1249 tys.	68	23	9
1250-1749 tys.	80	18	2
1750-2249 tys.	80	16	4
2250 tys. i powyżej	87	11	2

Im niższe deklarowane dochody, tym wyższy odsetek badanych ma problemy z uiszczaniem comiesięcznych, stałych opłat za mieszkanie, gaz i elektryczność. Respondenci o najniższych dochodach mają większe kłopoty finansowe z opłaceniem gazu i elektryczności niż czynszu. Wynika to, być może, z hierarchii ważności tych opłat w opinii samych badanych. Trzeba dodać, że nawet osoby o najwyższych dochodach miewają czasami trudności z regulowaniem rachunków za czynsz, gaz i elektryczność.

Trudności z wywiązywaniem się z zobowiązań płatniczych mają także związek z samooceną kondycji finansowej gospodarstw.

Tabela 5

w procentach

Ocena własnych warunków materialnych	Czy w ciągu ostatniego roku miał(a) Pan(i) jakieś trudności w uiszczaniu opłat za: mieszkanie (dom)		
	Nigdy	Czasem	Często
Złe	59	26	15
Średnie	88	11	1
Dobre	93	7	0

	gaz, elektryczność		
Złe	59	30	11
Średnie	87	11	2
Dobre	91	9	0

Osoby o niskiej samoocenie własnych warunków materialnych mają zdecydowanie większe trudności w uiszczaniu stałych opłat. Badani oceniający swoją sytuację materialną jako średnią i dobrą również deklarują, że czasami brakuje im pieniędzy na ten cel.

Reakcje na podwyżki cen w analizowanych okresach były zróżnicowane.

W jakim stopniu podwyżki odbijają się na sytuacji Pana(i) gospodarstwa domowego?	Odsetek wskazań według terminów badań			
	luty '93	maj '93	grudzień '93	kwiecień '94
W ogóle nie odczuję skutków tych podwyżek	1	1	1	2
Odczuję skutki tych podwyżek w niewielkim stopniu	4	7	5	10
Odczuję skutki tych podwyżek, ale dam sobie radę	25	31	31	36
Odczuję skutki tych podwyżek, będą one dla mnie dużym obciążeniem finansowym	70	60	63	50
Pominięto odpowiedzi "Trudno powiedzieć"				

Ostatnie podwyżki cen nie wywołały takiego poczucia zagrożenia materialnego jak we wcześniejszych sondażach. Połowa badanych przyjęła je z niepokojem i obawą. Były to w zdecydowanej większości osoby o najniższych dochodach, najuboższe. Częściej niż co trzeci obywatel odniósł się do podwyżek z pewnego rodzaju rezygnacją: odczuje skutki podwyżek, ale musi dać sobie radę. Tak zareagowali przede wszystkim respondenci oceniający swoją sytuację materialną jako średnią lub dobrą. Co dziesiąty badany przyjął ten fakt obojętnie, a tylko nieliczni (2%) bez obaw. Spokojnie przyjęły je osoby mające dobrą sytuację materialną i wysokie kwalifikacje zawodowe.

W porównaniu z wynikami wcześniejszych badań, nieznacznie wzrosła liczba osób przyjmujących podwyżki spokojnie, bez obaw; zmniejszyła się natomiast liczba respondentów reagujących na podwyżki z niepokojem i poczuciem zagrożenia o los domowego budżetu.

Z przedstawionych danych wynika, że w większości przypadków budżet domowy w całości przeznaczany jest na bieżące potrzeby rodziny. Podstawową reakcją na brak pieniędzy w domowej kasie jest ograniczenie wydatków lub rezygnacja z nich. Nieco wzrosła - w porównaniu ze stanem sprzed dwóch lat - aktywna postawa w walce z niedostatkiem. Ciągle jednak dominuje bierna rezygnacja.

Opracowała

Macieja FALKOWSKA

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

	(%)			
	złe	średnie	dobrze	Liczba osób
Ogółem	44	45	11	1206
Płeć				
Mężczyźni	43	45	11	561
Kobiety	45	45	10	645
Wiek				
do 24 lat	42	43	16	158
25-34	44	44	12	199
35-44	55	35	10	284
45-54	45	45	10	192
55-64	44	46	10	195
65 lat i więcej	29	62	9	168
Miejsce zamieszkania				
Wieś	44	49	6	468
Miasto do 20 tys.	55	39	6	132
od 21 do 100 tys.	41	48	11	235
101-500 tys.	42	41	17	243
501 tys.i więcej mieszk.	43	36	21	129
Region				
Północny	49	44	7	155
Zachodni	60	31	9	119
Środkowozachodni	48	40	12	176
Środkowy	43	41	16	195
Wschodni	41	52	8	167
Południowo-wschodni	36	57	7	183
Południowo-zachodni	40	46	15	213
Wysztalcenie				
Podstawowe	50	46	5	460
Zasadnicze zawodowe	47	43	10	318
Średnie	40	46	14	336
Wyższe	20	45	35	92
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	18	56	27	70
Prac.umysł.niż.szczebła	40	49	11	97
Pracownicy fiz.- umysł.	50	39	12	70
Robotnicy wykwalifikowani	44	45	11	136
Robotnicy niewykwalifik.	62	33	5	68
Rolnicy	50	45	5	100
Prywatni przedsiębiorcy	14	43	43	35
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	40	51	9	402
Uczniowie i studenci	44	45	12	50
Bezrobotni	72	25	3	97
Gospodynie domowe i inni	48	40	12	80
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 750 tys.zł	80	17	2	172
750 tys. - 1249 tys.	58	39	3	273
1250 tys. - 1749 tys.	43	53	4	268
1750 tys. - 2249 tys.	31	62	7	200
2250 tys. i powyżej	19	47	34	268
Zainteresowanie polityką				
Duże	34	43	22	108
Średnie	43	45	13	499
Małe lub żadne	47	46	7	600
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	36	54	10	77
Raz w tygodniu	41	50	9	696
Kilka razy w roku	55	35	10	309
W ogóle nie uczestniczy	42	33	25	124
Poglądy polityczne				
Lewica	48	40	12	267
Centrum	41	46	12	363
Prawica	42	46	12	253
Trudno powiedzieć	47	46	8	317

Tabela 2. Czy może Pan(i) ma jakąś pracę lub zajęcie, będące dodatkowym źródłem utrzymania?

(%)

	Tak, regularne	Tak, od czasu do czasu	Nie	Liczba osób
Ogółem	4	11	85	1207
Płeć				
Mężczyźni	6	16	79	562
Kobiety	3	6	91	645
Wiek				
do 24 lat	2	11	87	158
25-34	1	15	84	199
35-44	4	14	82	285
45-54	7	10	83	192
55-64	9	7	84	195
65 lat i więcej	3	3	94	168
Miejsce zamieszkania				
Wieś	3	12	86	468
Miasto do 20 tys.	2	10	88	132
od 21 do 100 tys.	4	8	88	235
101-500 tys.	6	10	84	243
501 tys. i więcej mieszk.	9	14	77	130
Region				
Północny	2	11	87	155
Zachodni	2	11	87	119
Środkowo-zachodni	4	14	82	176
Środkowy	8	13	78	196
Wschodni	3	10	86	167
Południowo-wschodni	5	7	88	183
Południowo-zachodni	4	8	88	213
Wykształcenie				
Podstawowe	3	8	89	460
Zasadnicze zawodowe	4	13	83	319
Średnie	5	11	84	336
Wyższe	10	16	74	92
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	8	16	76	70
Prac. umysł. niż. szczebla	4	9	87	97
Pracownicy fiz. - umysł.	1	6	93	70
Robotnicy wykwalifikowani	3	12	86	136
Robotnicy niewykwalifik.	6	14	79	68
Rolnicy	1	11	87	100
Prywatni przedsiębiorcy	6	11	83	35
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	6	7	87	402
Uczniowie i studenci	0	6	94	50
Bezrobotni	2	28	70	97
Gospodynie domowe i inni	4	5	91	80
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 750 tys. zł	2	13	85	172
750 tys. - 1249 tys.	3	14	83	274
1250 tys. - 1749 tys.	4	7	89	268
1750 tys. - 2249 tys.	4	7	89	200
2250 tys. i powyżej	8	11	81	268
Ocena własnych war. mater.				
Złe	3	12	85	533
Średnie	5	9	86	542
Dobre	6	12	83	130
Zainteresowanie polityką				
Duże	11	13	76	108
Średnie	5	12	83	499
Małe lub żadne	3	9	88	601
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	0	7	93	77
Raz w tygodniu	3	8	88	696
Kilka razy w roku	6	15	79	309
W ogóle nie uczestniczy	8	15	77	124
Poglądy polityczne				
Lewica	9	14	78	267
Centrum	3	12	85	363
Prawica	3	11	86	253
Trudno powiedzieć	3	6	91	318

Tabela 3. Czy w porównaniu z sytuacją sprzed 12 miesięcy Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się: (%)

	znacznie lepiej	niewiele lepiej	tak samo jak rok temu	niewiele gorzej	znacznie gorzej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	0	7	44	27	20	2	1206
Płeć							
Mężczyźni	0	8	49	24	18	1	562
Kobiety	0	6	40	30	21	2	644
Wiek							
do 24 lat	1	6	49	26	16	2	158
25-34	0	10	46	27	16	1	199
35-44	0	5	35	32	26	1	285
45-54	0	8	36	29	26	1	192
55-64	0	6	46	27	20	2	195
65 lat i więcej	0	8	60	17	11	3	168
Miejsce zamieszkania							
Wieś	0	5	48	25	20	1	468
Miasto do 20 tys.	1	10	33	29	26	2	131
od 21 do 100 tys.	1	6	42	31	21	0	235
101-500 tys.	1	9	43	32	14	1	243
501 tys. i więcej mieszk.	0	11	47	18	19	5	130
Region							
Północny	0	7	41	27	24	1	155
Zachodni	1	7	42	29	21	0	118
Środkowozachodni	1	4	43	30	21	1	176
Środkowy	0	10	42	22	21	4	196
Wschodni	0	6	45	26	21	1	167
Południowo-wschodni	0	5	49	27	16	2	183
Południowo-zachodni	0	9	45	29	15	1	213
Wykształcenie							
Podstawowe	0	4	46	25	23	2	460
Zasadnicze zawodowe	0	8	42	27	20	2	319
Średnie	0	8	41	31	19	1	336
Wyższe	1	13	54	25	6	0	92
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	0	13	60	24	4	0	70
Prac. umysł. niż. szczebla	0	8	36	39	17	0	97
Pracownicy fiz.- umysł.	0	11	38	35	13	2	70
Robotnicy wykwalifikowani	1	8	41	36	12	1	136
Robotnicy niewykwalifik.	0	12	34	20	29	5	68
Rolnicy	0	2	49	23	25	1	100
Prywatni przedsiębiorcy	3	12	56	21	8	0	35
Bierni zawodowo							
Renciści i emeryci	0	7	47	24	19	2	400
Uczniowie i studenci	0	0	38	35	27	0	50
Bezrobotni	0	4	40	16	38	2	97
Gospodynie domowe i inni	2	2	42	32	22	0	80
Dochody na jedną osobę							
Poniżej 750 tys. zł	0	3	37	19	40	1	172
750 tys. - 1249 tys.	0	5	38	29	26	2	274
1250 tys. - 1749 tys.	0	4	45	33	16	2	268
1750 tys. - 2249 tys.	1	8	44	29	15	3	199
2250 tys. i powyżej	1	14	53	24	8	1	267
Ocena własnych war. mater.							
Złe	0	3	31	27	36	2	533
Średnie	0	7	53	31	8	1	541
Dobre	3	20	62	14	1	0	130
Zainteresowanie polityką							
Duże	1	8	51	26	14	0	107
Średnie	0	9	45	26	18	2	499
Małe lub żadne	0	5	42	29	22	1	600
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	0	8	48	29	11	3	76
Raz w tygodniu	0	6	45	28	19	2	696
Kilka razy w roku	1	8	39	26	25	1	309
W ogóle nie uczestniczy	0	12	47	23	15	3	124
Poglądy polityczne							
Lewica	1	5	44	28	21	1	267
Centrum	0	8	45	29	17	1	363
Prawica	0	6	47	27	18	1	253
Trudno powiedzieć	1	7	41	26	23	3	317

Tabela 4. Na co wydawano pieniądze w Pana(i) gospodarstwie domowym w ciągu ostatniego pół roku?
 Czy: 1 - w całości na bieżące potrzeby rodziny; 2 - część na bieżące potrzeby rodziny, a część odkładaliśmy; 3 - część na bieżące potrzeby rodziny, a część inwestowaliśmy; 4 - część na bieżące potrzeby rodziny, część odkładaliśmy, a część inwestowaliśmy; 5 - inaczej

(%)

	1	2	3	4	5	Liczba osób
Ogółem	75	15	7	3	1	1207
Płeć						
Mężczyźni	74	15	8	3	1	562
Kobiety	76	15	5	2	1	645
Wiek						
do 24 lat	70	13	10	4	3	158
25-34	70	17	6	6	0	199
35-44	75	13	9	2	1	285
45-54	78	12	8	1	0	192
55-64	78	19	1	1	1	195
65 lat i więcej	80	14	3	1	3	168
Miejsce zamieszkania						
Wieś	76	11	9	2	2	468
Miasto do 20 tys.	80	12	3	6	0	132
od 21 do 100 tys.	76	14	9	1	0	235
101-500 tys.	72	19	6	3	0	243
501 tys.i więcej mieszk.	70	22	1	2	5	130
Region						
Północny	78	16	3	3	0	155
Zachodni	85	9	2	2	2	119
Środkowozachodni	82	12	5	1	0	176
Środkowy	69	19	6	2	4	196
Wschodni	70	12	15	3	0	167
Południowo-wschodni	71	18	6	4	0	183
Południowo-zachodni	75	14	6	3	2	213
Wykształcenie						
Podstawowe	83	9	6	1	1	460
Zasadnicze zawodowe	78	14	7	1	0	319
Średnie	69	17	7	5	2	336
Wyższe	45	39	8	7	2	92
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	55	33	7	4	0	70
Prac.umysł.niż.szczebła	74	17	2	5	2	97
Pracownicy fiz.- umysł.	77	7	11	5	0	70
Robotnicy wykwalifikowani	83	12	4	1	0	136
Robotnicy niewykwalifik.	85	9	0	1	3	68
Rolnicy	69	9	18	2	1	100
Prywatni przedsiębiorcy	24	34	35	7	0	35
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	81	14	3	1	1	402
Uczniowie i studenci	63	15	14	5	4	97
Bezrobotni	81	9	6	4	0	97
Gospodynie domowe i inni	70	20	4	4	1	80
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 750 tys.zł	86	6	7	0	1	172
750 tys. - 1249 tys.	84	8	5	2	1	274
1250 tys. - 1749 tys.	82	11	6	1	0	268
1750 tys. - 2249 tys.	78	13	6	2	1	200
2250 tys. i powyżej	51	32	9	6	2	268
Ocena własnych war. mater.						
Złe	92	5	2	1	1	533
Średnie	70	17	9	2	1	542
Dobre	25	45	16	12	3	130
Zainteresowanie polityką						
Duże	66	21	6	5	3	108
Średnie	72	17	7	3	1	499
Małe lub żadne	79	11	7	2	1	601
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	80	10	4	2	4	77
Raz w tygodniu	76	13	8	2	1	696
Kilka razy w roku	76	16	4	2	2	309
W ogóle nie uczestniczy	64	23	5	6	1	124
Poglądy polityczne						
Lewica	79	15	3	2	1	267
Centrum	71	19	6	3	1	363
Prawica	70	15	10	4	1	253
Trudno powiedzieć	79	9	8	2	2	318